

Utrikesdepartementet

Mänskliga rättigheter i Guatemala 2007

ALLMÄNT

1. Sammanfattning av läget för de mänskliga rättigheterna

Läget beträffande de mänskliga rättigheterna (MR) i Guatemala är fortsatt mycket oroväckande. Återverkningarna av den 36 år långa interna väpnade konflikten har utvecklat ett synnerligen våldsamt och rättsosäkert samhälle. Statens oförmåga att bekämpa och väcka åtal mot den ökande brottsligheten blir allt mer uppenbar. Kränkningar av mänskliga rättigheter där poliser är inblandade ökar och innefattar mord, tortyr, kidnappningar, sociala rensningsaktioner, människohandel, godtyckliga arresteringar och misshandel. Attacker och hot mot människorättsaktivister, domare, åklagare och journalister fortsätter. Förutom det brutala våldet är straffrihet och korruption djupgående problem. Ett nationellt rättvetenskapligt institut inledde sitt arbete i december 2007 och det finns förväntningar att institutet på sikt ska bidra till effektivare rättsundersökningar. Mer omfattande och absolut nödvändiga reformer av polis- och åklagarmyndigheterna lyser dock fortfarande med sin frånvaro.

Existensen av parallella maktstrukturer och deras inflytande i statsapparaten underminerar regeringens försök att förbättra situationen för de mänskliga rättigheterna. Ett ökande antal övergrepp utförs av sådana strukturer, som består av olika allianser av tjänstemän, affärsmän, brottslingar, medlemmar i ungdomsgäng och delar av polisen, militären och de privata säkerhetsstyrkorna. Under året ratificerade kongressen avtalet om CICIG, den internationella kommissionen mot straffrihet i Guatemala. CICIG, som har börjat etableras under hösten 2007, är ett mycket positivt steg i kampen mot den ökande straffriheten i landet. Kommissionen inleder sitt arbete i januari 2008.

Valkampanjen 2007 präglades av utbrett våld och perioden innefattar flera mord på partifunktionärer, kandidater och deras familjemedlemmar. Valdeltagandet på landsbygden ökade tack vare en decentraliseringsreform som innebar fler vallokaler på landsbygden och var för första gången högre än valdeltagandet i städerna. Valdeltagandet ökade mest bland kvinnor på landsbygden.

Situationen gällande ekonomiska och sociala rättigheter samt minoriteters rättigheter har försämrats under de senaste åren, till stor del beroende på minimala statliga resurser och ojämn anslagsfördelning. Den extrema fattigdomen minskar, men minskningstakten är inte lika snabb för urfolk, speciellt kvinnor. Inkomstklyftorna är bland de största i världen, det grova våldet mot kvinnor ökar och den kroniska undernäringen är fortsatt mycket omfattande. Tillgången till hälsovård och utbildning är fortsatt låg. Fredsavtalet rörande urfolkens rättigheter har i mycket ringa omfattning genomförts. Diskrimineringen mot urfolken är strukturell. På barnrättsområdet har dock viktiga framsteg nåtts genom att Guatemala har ratificerat Haagkonventionen om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner, samt antagit en nationell lag för att genomföra konventionens bestämmelser.

Det är också glädjande att regeringen under året har lagt fram ett flertal konventioner om mänskliga rättigheter och tilläggsprotokoll för ratificering i kongressen, däribland barnkonventionens fakultativa (frivilliga) protokoll om förebyggande av tortyr. Vidare har man förordat att problemen med ungdomsgång ska hanteras med andra medel än med hård strafflagstiftning.

2. Ratifikationsläget beträffande de mest centrala konventionerna om mänskliga rättigheter samt rapportering till FN:s konventionskommittéer

Guatemala har ratificerat följande centrala konventioner avseende mänskliga rättigheter:

- Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)*, samt det fakultativa protokollet om enskild klagorätt
- Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)*
- Konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, *Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination (CERD)*
- Konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor, *Convention on the Elimination of all forms of Discrimination Against Women (CEDAW)* samt det fakultativa protokollet om enskild klagorätt

- Konventionen mot tortyr, *Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT)*, samt det fakultativa protokollet om förebyggande av tortyr
- Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child (CRC)* samt de två tillhörande protokollen om barn i väpnade konflikter och om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi
- Flyktingkonventionen, *Convention related to the Status of Refugees*, samt det tillhörande protokollet från 1967
- Den amerikanska konventionen om mänskliga rättigheter med tilläggsprotokoll

Guatemala har deklarerat sin vilja att ansluta sig till Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen, men processen försvåras på grund av motstånd från politiskt inflytelserika personer som anser att ett anslutande skulle inkräkta på den nationella suveräniteten. Skulle en ratificering ske är det troligt att landet inför ett undantag vad gäller utlämning av amerikanska medborgare.

I maj 2007 ratificerade Guatemala Haagkonventionen om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner, vilket kommer att kunna innebära en adoptionsprocess med barnets rätt i fokus. Under 2007 har Guatemala även skrivit under, men ännu inte ratificerat, konventionen mot påtvingade försvinnanden samt konventionen om rättigheter för personer med funktionshinder, inklusive dess tilläggsprotokoll. Den senare konventionen har inte ännu godkänts av kongressen. Under året har Guatemala även ratificerat Genèvekonventionens tredje tilläggsprotokoll, samt tortyrkonventionens fakultativa protokoll om förebyggande av tortyr.

Guatemala har för närvarande fem rapporter utestående till ovanstående FN-konventioner, varav en rör ICCPR, en CEDAW, en CMW och två CRC. Guatemalas regering har visat god samarbetsvilja med de olika konventionernas övervakningskommittéer.

Under 2006 besökte FN:s särskilda rapportörer för urfolkens rättigheter samt för utomrättsliga avrättningar landet. Även FN:s arbetsgrupp för ofrivilliga försvinnanden gjorde ett besök. Inga besök av FN:s särskilda rapportörer har genomförts under 2007, men landet har en stående inbjudan till FN:s särskilda rapportör för utbildningsfrågor.

MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

3. Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Kränkningarna av rätten till liv och förekomsten av tortyr har minskat sedan den väpnade konflikten upphörde men problem kvarstår. Mellan januari och augusti 2007 mottog ombudsmannen för mänskliga rättigheter 216 anmälningar rörande kränkning av kroppslig integritet, varav nästan hälften riktade sig mot medlemmar av den civila poliskåren. Enligt ombudsmannen rapporterades 463 polisövergrepp under 2006, en knapp minskning jämfört med föregående år, se vidare punkt 7.

Antalet lynchningar har sjunkit de senaste åren, med undantag för 2006 då ombudsmannen för mänskliga rättigheter rapporterade 78 fall, en fördubbling jämfört med föregående år. Mellan januari och maj 2007 har 27 fall rapporterats. Mycket tyder på att lynchningarna i hög utsträckning är planerade aktioner som ofta leds av kommunala befattningshavare och medlemmar av de före detta självförsvarspatrullerna, PAC. Den vanligaste orsaken till lynchningar är misstänkta kidnappningar av barn. Högsta domstolen lanserade under 2006 en kampanj för att bekämpa fenomenet. Ett lagförslag om att ta upp lynchning som ett särskilt brott, med straffpåföljden fängelse mellan 25 och 50 år, ligger i kongressen.

Antalet rapporterade hot och attacker mot människorättsaktivister och deras arbetsplatser ligger på en fortsatt hög nivå. I många fall misstänks polisen vara inblandad. Under 2006 rapporterade en sammanslutning av människorättsorganisationer 278 fall (en ökning med 19,4 procent jämfört med föregående år), och under det första halvåret 2007 har 136 fall rapporterats. Mer än hälften av dessa attacker var riktade mot individer och organisationer som fokuserar på ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. De allra flesta fall förblir outredda. Under 2007 har attackerna mot miljöaktivister ökat, inklusive flera mordhot och mordförsök. I januari 2007 utsattes två miljöaktivister för ett mordförsök efter att organisationen de arbetade för vid upprepade tillfällen utsatts för hot. I februari 2007 mördades en bondeledare som engagerat sig i en lokal markkonflikt. Den allmänt höga brottsnivån, samt det faktum att brottsanmälan sällan görs, gör det svårt att bedöma hur många av dessa som har samband med personens engagemang för mänskliga rättigheter. FN:s kontor för mänskliga rättigheter menar dock att studerade fall uppvisar att systematisk skrämeltaktik använts.

Förhållandena i landets fängelser präglas av hög överbeläggning, dåliga sanitära förhållanden, brist på utbildad personal och avsaknad av rehabiliteringsprogram. Häktade personer blandas med redan dömda fångar på landets fängelser. Belägningsgraden har ökat de senaste året och nådde 78 fångar per 100 000 invånare i december 2007. Av dessa var 11,7 procent kvinnor, vilket är en ökning med fem procent jämför med föregående år. Antalet mord, våldtäkter och fall av misshandel bland interner har ökat. 26 fångar omkom i landets fängelser under 2006. Korruption och resursbrist har

gjort att många interner har tillgång till vapen och obehindrat kan bedriva brottslig aktivitet inifrån fängelserna. Under 2006 introducerade regeringen en rad åtgärder för att återta kontrollen på landets fängelser. Bland annat antogs under 2006 en modern fängeslag som lade grunden för en humanare fängelsemiljö, men genomförandet hämmas av brist på resurser.

Under stormningen av landets mest problemtyngda fängelse dödades sju interner som enligt myndigheterna gjort väpnat motstånd. En undersökning från ombudsmannen för mänskliga rättigheter visar också att det finns tecken som tyder på att de sju internerna blev utomrättsligt avrättade.

Den allmänna kriminaliteten fortsätter att öka dramatiskt och statens oförmåga att skydda medborgarna blir alltmer uppenbar. Väpnade överfall på gatan och på bussar tillhör vardagen i Guatemala. Mordfrekvensen har ökat kraftigt på senare år och nådde 46 mord per 100 000 invånare under 2006, en nivå som internationellt ses som krigshandlingar vid medelintensiva väpnade konflikter. Enligt polismyndigheten rapporterades 5 885 mord under 2006, en ökning med 38 procent sedan 2003. Mellan januari och oktober 2007 rapporterades 4 766 mord, varav omkring tio procent gällde kvinnor, se vidare punkt 14. Mordfrekvensen är dubbelt så hög bland ungdomar. De runt 1,5 miljoner handeldvapen som anses finnas i omlopp i Guatemala, varav färre än 200 000 är lagligt registrerade, har bidragit till det grova våldet. Vissa mord tycks vara resultatet av sociala rensningsaktioner med typiska drag av utomrättsliga avrättningar där framför allt unga personer är offren.

FN:s människorättskontor har mottagit information som tyder på att det förekommer att poliser är direkt inblandade i utomrättsliga avrättningar. Parallella strukturer misstänks operera inom polisväsendet och kopplingar till den organiserade brottsligheten kan inte uteslutas. Ombudsmannen för mänskliga rättigheter mottog 23 anmälningar om utomrättsliga avrättningar under 2005. FN:s specialrapportör för utomrättsliga avrättningar menar att staten bär ansvaret för denna situation, då man inte gör något för att minska straffriheten. Ett mycket uppmärksammat fall under 2007, som anses bekräfta dessa misstankar, var morderna på tre salvadoranska ledamöter av det centralamerikanska parlamentet PARLACEN i Guatemala i februari. De tre ledamöterna och deras chaufför blev bortförda och utsatta för tortyr innan deras brända kroppar dumpades. Kort efter morderna häktades fyra guatemalanska kriminalpoliser – däribland chefen för enheten för organiserad brottslighet – för brottet. De arresterade erkände morderna, som var en beställning, men mördades kort därefter i ett av Guatemalas mest hårdbevakade fängelser. Ett annat uppmärksammat fall är från september 2007, då två poliser från polischefens personliga säkerhetsstyrka häktades, misstänkta för att ha fört bort, torterat och avrättat fem ungdomar i området El Gallito i Guatemala City. Rättegången mot de två poliserna har ännu inte avslutats.

4. Dödsstraff

I Guatemala kan dödsstraff utdömas för mord, försvinnanden, kidnappning och våldtäkt. Ingen avrättning har skett sedan år 2000 men 19 personer väntar fortfarande på att deras dödsdomar ska verkställas. Sex dödsdömda fångar fick sina straff ändrade till 50-åriga fängelsestraff under 2006. Inga nya dödsdomar har utfärdats under 2007. Folkopinionen i landet är för dödsstraffet. År 2000 avskaffades nådeinstitutet (möjligheten att begära nåd) och 2002 utlystes ett moratorium (uppehåll) för nya avrättningar, vilket har medfört att de dödsdömda befinner sig i ett juridiskt vakuum. EU är starkt pådrivande i frågan om att avskaffa dödsstraffet. Två domar som meddelades under 2005 av den interamerikanska domstolen för mänskliga rättigheter innebär i praktiken att Guatemalas dödsstraff för mord (dödstraff för övriga brott berörs inte av domen) inte är förenligt med den amerikanska konventionen om mänskliga rättigheter. Den interamerikanska domstolen har även förstärkt *de facto* moratoriet genom att uttala att inga avrättningar får verkställas eftersom nådeinstitut saknas. Det är fortfarande oklart hur regeringen kommer att förhålla sig till domarna. Förra presidenten Berger har tog tydlig ställning för ett avskaffande, men det fanns motstånd inom hans egen regering. Den nyvalde presidenten Álvaro Colom, vars regering tillträdde den 14 januari 2008, har uttalat sig för dödsstraffet och i februari 2008 röstade kongressen igenom ett nytt lagsförslag som legaliserar dödsstraffet. Det är för närvarande oklart om presidenten ämnar skriva under lagförslaget. EU har genom diplomatiska uppvaktningar visat sitt missnöje med det nya lagförslaget.

5. Rätten till frihet och personlig säkerhet

Den guatemalanska lagstiftningen förbjuder godtyckliga frihetsberövanden. Överträdelser är dock i praktiken vanliga, särskilt när det gäller medlemmar av ungdomsgäng. Polisen har i flera fall anklagats för att vara inblandade i fall av tortyr och mord på gängmedlemmar. De flesta av fallen blir aldrig utredda. Enligt enskilda organisationer är det vanligt att poliser placerar droger på ungdomar för att sedan gripa dem för droginnehav. Mellan 2001 och 2007 minskade antalet fängslade ungdomar med runt 50 procent, samtidigt som antalet mord på ungdomar ökade explosionsartat. Vissa enskilda organisationer menar att denna utveckling visar att den så kallade sociala kontrollen av oönskade element i samhället tagit steget från frihetsberövande till utomrättsliga avrättningar, huvudsakligen i polisens regi. Under 2006 utökades möjligheten för polisen att få tillgång till domare även utanför kontorstid, vilket anses ha minskat antalet godtyckliga arresteringar något. Reformen anses även ha minskat antalet övergrepp mot de intagna på polisstationerna. Verksamheten hämmas dock av bristen på domare samt det faktum att nationell täckning saknas.

Under den interna väpnade konflikten uppskattas runt 45 000 personer ha blivit offer för ofrivilliga försvinnanden och organisationer som organiserar försvunnas familjemedlemmar utsätts enligt rapporter regelbundet för attacker och hot.

Enligt uppgifter från polismyndigheten skedde 621 försvinnanden under det första halvåret 2007, en minskning med drygt 13 procent jämfört med föregående år. Ombudsmannen för mänskliga rättigheter mottog 32 anmälningar om kidnappningar under det första halvåret 2007, en ökning med 33 procent jämfört med samma period föregående år. Under det första halvåret 2007 kidnappades för första gången fler kvinnor än män.

6. Rättssäkerhet och rättsstatsprincipen

Guatemalas rättsväsende karakteriseras av stark politisering av dess instanser, bristande resurser och korruption, som gör att det fortfarande är alltför svagt för att konfrontera den organiserade brottsligheten i dess olika former. Högsta domstolen, riksåklagarämbetet och konstitutionsdomstolen är alla politiserade och har vissa kopplingar till parallella maktstrukturer. Transparency Internationals (TI) korruptionsindex placerar Guatemala på plats 111 av 179 länder med ett index som uppgår till 2,8 av 10,0 (Sverige har 9,3). Nivåer under 3,0 är tecken på en hejdlös korruption, vilket enligt TI innebär en rad risker för de statliga institutionerna, liksom för den sociala och politiska stabiliteten.

Antalet domstolar är otillräckligt och stora delar av landsbygdsbefolkningen, inte minst den icke-spansktalande delen, har bristande eller ingen tillgång till det offentliga rättssystemet. Enligt lagen får tiden från det att ett rättsfall initieras till dess att rättsöverläggningarna påbörjas inte överstiga 48 dagar. En studie, gjord av en lokal enskild organisation, visar att denna process i genomsnitt varar fjorton månader. Andelen häktade av det totala antalet fängslade personer har sjunkit sedan 2003 och var i december 2007 44 procent (i Skandinavien ligger snittet på 20-25 procent). Ett lagförslag om ökad insyn i offentlig förvaltning, som kan bli ett användbart verktyg i kampen mot korruption, har presenterats för kongressen. Under året utfärdades också ett dekret med samma syfte, som endast rör centrala statsorgan. Ett lagförslag som ska begränsa möjligheten att överklaga delbeslut under rättsprocessens gång, så kallade *amparos*, ligger fortfarande i kongressen. Denna form av överklagande har utnyttjats i stor omfattning, inte minst i rättsprocesserna om övergrepp som begicks under den interna konflikten. Den har därigenom både försenats och komplicerats. Rättsprocesserna om övergrepp under den interna konflikten försvåras även av försvarsministeriets fortsatta ovilja att lämna ut information om militära aktiviteter under den interna konflikten med hänvisning till att informationen är sekretesskyddad som statshemlighet.

En oroväckande utveckling är fortsatta attacker mot tjänstemän inom rättsväsendet, både på lokal nivå och under det senaste året även i högre instanser. Organiserad brottslighet och maktstrukturer som motsätter sig utredning av brott mot mänskliga rättigheter begångna under den interna väpnade konflikten misstänks ligga bakom. En särskild enhet inom åklagarämbetet har tillsatts för att utreda denna typ av brott, men bristande resurser har urholkat dess kapacitet att agera.

Poliskåren med endast knappt 20 000 medlemmar (enligt internationella jämförelser vore cirka 44 000 medlemmar normalt för ett land av Guatemalas storlek) har varken personella eller materiella resurser för att fylla sina uppgifter. Täta chefsbyten, låga löner, otillräcklig utbildning, allmän demoralisering samt att poliser från den tidigare militariserade och korrupta polisorganisationen har tagits in i poliskåren, har ytterligare bidragit till att försvaga organisationen och ett ökat antal polisövergrepp. Under året har många poliser avskedats för övergrepp och korruption, men bara ett fåtal har ställts inför rätta. Flera av de avskedade har dessutom återanställts efter domar i arbetsdomstolar. Sedan 2005 deltar militärer i polispatrullering i delar av huvudstaden, ibland utan närvaro av poliser, trots tydliga direktiv om motsatsen. Det har inte kunnat påvisas att den gemensamma patrulleringen har haft positiva effekter på säkerhetsläget i landet. Antalet anmälningar om övergrepp av denna typ av patruller är dock förhållandevis lågt. En positiv aspekt är att den nuvarande regeringen, tagit avstånd från en mer repressiv lagstiftning för att bekämpa ungdomsgäng. Enskilda sådana aktioner förekommer dock i praktiken.

Under 2006 antogs en lag om organiserad brottslighet, men genomförandet hämmas av brist på resurser. Ombudsmannaämbetet för mänskliga rättigheter är oberoende av regeringen och får sin budget av parlamentet. Ombudsmannen för perioden 2002-2007 har lyckats höja ämbetets profil och bredda dess arbetsfält, men kritiserats för att inte samarbeta med de statliga institutionerna.

7. Straffrihet

Utredningar av brott begångna under den interna väpnade konflikten går långsamt och ansträngningarna att få de anklagade ställda inför rätta har haft begränsade framgångar. Flera oberoende organisationer för mänskliga rättigheter har inlett rättsprocesser mot de före detta presidenterna Fernando Lucas García och Efraín Ríos Montt och deras respektive regeringar för ett antal massakrer på civilbefolkningen 1981-83. I juli 2006 utfärdade en spansk domare en internationell arresteringsorder mot Ríos Montt, Lucas García, den

före detta presidenten Oscar Mejía Víctores och fem andra högt uppsatta militärer. Anklagelserna rör folkmord och andra brott mot mänskligheten begångna under perioden 1978-86 (Lucas García avled i exil i Venezuela i maj 2006). Den guatemalanska författningsdomstolen uttalade i ett utslag i december 2007, att Spanien inte har jurisdiktion (laglig rätt) att lagföra de fem anklagade militärerna. Beslutet, som många befarar kan komma att påverka möjligheterna till att lagföra de båda anklagade före detta presidenterna, har mötts av hård kritik av människorättsorganisationer i landet. Under 2006 upptäckte ombudsmannen för mänskliga rättigheter ett mycket omfattande och övergivet polisarkiv. Arkivet tros innehålla omkring 80 miljoner dokument om bland annat polisens aktiviteter under den väpnade interna konflikten. Det mycket omfattande arbetet att spara och sortera dokumenten elektroniskt har påbörjats. Själva analysen av dokumenten har ännu inte inletts.

I Guatemala finns en fristående kommission för kompensation till krigsoffer med representanter från regeringen, parlamentet, domstolsväsendet och det civila samhället. Interna stridigheter inom kommissionen samt att upprätta utbetalningslistor har försenat utbetalningarna. Planen för ekonomisk ersättning löper över 13 år och hittills har motsvarande 80 av 300 miljoner kronor betalats ut. Enskilda organisationer har riktat kritik mot att kompensationen endast är ekonomisk och saknar sociala komponenter.

Rädsla för att anmäla och vittna, bristande utredningsresurser, korruption och motstånd från parallella maktstrukturer gör att straffriheten fortfarande är ett stort problem. Endast två procent av alla mord som begås i landet klaras upp. En stor del av dessa mord och andra grova brott utförs av olika allianser av tjänstemän, privata sektorn, medlemmar i ungdomsgäng och delar av polisen, militären och de privata säkerhetsstyrkorna. Deras syfte är att stärka kontrollen av lukrativa verksamheter såsom bostadsbyggande, smuggling av vapen, narkotika och människor, pengatvätt, bilstölder och olagliga adoptioner. Dessa gruppers inflytande i statsapparaten och rättsväsendet bidrar till att ytterst få brott utreds och leder till åtal. Undersökningar har visat att oförmågan att klara upp brott inte endast är en fråga om ekonomiska resurser.

Mot bakgrund av den omfattande straffriheten har ombudsmannen för mänskliga rättigheter tagit initiativet till att etablera en särskild kommission, CICIG, med internationellt stöd, med uppdrag att bekämpa straffriheten genom att utreda förekomsten av illegala grupper och hemliga säkerhetsstyrkors struktur och verksamhet i landet. I maj 2007 godkände kongressen etableringen av CICIG. Etableringsprocessen har inletts under hösten 2007 och den spanske människorättsdomaren och åklagaren Carlos Castresana har utsetts till kommissionens chef. CICIG är en internationell kommission direkt underställd FN:s generalsekreterare och finansieras av internationella givare. Kommissionens kommer att bistå det nationella

åklagarväsendet med rättsutredningar och att få fram bevis med hjälp av kommissionens juridiska och tekniska expertis, som kommer att bestå av omkring hundra personer. CICIG beräknas inleda sitt arbete i januari 2008. Polisens kapacitet att genomföra brottsutredningar som inkluderar teknisk bevisning är fortsatt mycket begränsad. I september 2006 skapades ett nationellt rättsmedicinskt och kriminaltekniskt institut som kommer att kunna förbättra den tekniska bevishanteringen och därigenom bidra till att minska den nästan totala straffriheten. Etableringen av institutet har försenats kraftigt på grund av brist på budgetmedel. Institutet inledde sitt arbete i december 2007.

8. Yttrande-, tryck-, mötes-, förenings- och religionsfrihet m.m.

Yttrande- och mediefriheten garanteras av konstitutionen. Det förekommer ingen statlig censur av medier, men få tidningar och TV-stationer är helt självständiga från politiska eller ekonomiska intressen. Hot och attacker mot journalister ligger fortfarande på en hög nivå. Enskilda organisationer bedömer dock att den största faran för pressfriheten i landet är den ökade självcensuren. Parallella maktstrukturer får allt större inflytande över vad som publiceras vilket bland annat får till följd att journalister, på grund av rädsla för repressalier, inte vågar skriva om känsliga ämnen, såsom den narkotikarelaterade organiserade brottsligheten och korruption.

Under 2007 skedde flera attacker mot journalister och deras arbetsplatser. Det gäller flera fall av mord, mordförsök, dödshot, kidnappning och inbrott. Huvuddelen av övergreppen utförs av poliser och före detta medlemmar av självförsvarspatruller. Trots att en särskild enhet inom åklagarämbetet tillsatts för denna typ av brott blir endast ett fåtal föremål för rättslig prövning. I Reportrar utan gränser pressfrihetsindex rankas Guatemala på plats 104 av 169 länder, längst ner på listan av de centralamerikanska länderna.

Flera mord och hot riktade mot fackföreningsledare och bondeledare aktiva i markkonflikter har förekommit under 2007.

Religionsfriheten garanteras av konstitutionen och är allmänt respekterad i Guatemala. Urfolken har dock fortfarande begränsad tillgång till sina kultplatser.

9. De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

I Guatemala råder politisk pluralism med flerpartisystem. Guatemala har ett presidentsystem efter amerikansk modell. Statschefen utses i allmänna val för en fyraårsperiod och kan inte väljas om. Regeringen utses och avsätts av presidenten. Den lagstiftande makten ligger hos parlamentet, som utses på fyra

är i allmänna val. Avsaknaden av majoritetsgrupperingar i parlamentet har tvingat presidenten att söka förhandlingslösningar, vilket stärkt parlamentets inflytande. Detta kommer högst troligen att prägla även den nyligen tillträdde regeringen eftersom den nye presidentens parti kommer att sakna egen majoritet i kongressen.

En rad interna och strukturella faktorer motverkar ett väl fungerande partisystem och ett brett deltagande i den politiska processen. Partierna i Guatemala saknar ofta interndemokrati, har kort livslängd och uppvisar en mycket svag ideologisk förankring. Partierna tenderar även att försvagas betydligt i opposition, bland annat på grund av bristande förankring hos befolkningen och avsaknad av långsiktiga strategier.

Under hösten 2007 genomfördes president-, parlaments- och borgmästarval i Guatemala. Valperioden präglades av ett mycket omfattande och brutalt våld, ofta med politiska förtecken. Enligt ombudsmannen för mänskliga rättigheter resulterade perioden före den första valomgången i 51 mord, varav 45 gällde politiker och sex familjemedlemmar, vilket kan jämföras med 23 mord under motsvarande period inför valen 2003. Enligt valobservationsorganisationen *Mirador Electoral*, innehöll perioden totalt 119 fall av politiskt våld. Förutom de ovan nämnda morderna även 18 allvarligt skadade, 37 dödshot och 13 kidnappningsförsök. De allra flesta morderna skedde på lokal nivå och misstänks ofta ha kopplingar till den narkotikarelaterade organiserade brottligheten. Eftersom få av morderna utreds går det inte med säkerhet att säga att det rör sig om politiska mord. Själva valdagen var dock lugn och utan våldsamheter.

Valdeltagandet i parlaments- och kommunalvalet 2007 (60,5 procent) var något högre än vid valen 2003. Det låga valdeltagandet anses bero på bristande förtroende för det politiska systemet, men även på praktiska svårigheter att rösta. Inför valen 2007 genomfördes dock en omfattande valreform som innebar en decentralisering och fler vallokaler, för att öka valdeltagandet på landsbygden. Som en konsekvens av reformen blev valdeltagandet på landsbygden för första gången högre än i huvudstaden. Beträffande kvinnors och urfolkens politiska deltagande, se punkt 14 respektive 16. Valproceduren försvårades av bristfälliga vallängder. En negativ aspekt var att valreformen även innebar att sanktionsmöjligheterna för valkampanjsbrott togs bort, vilket innebar att Valdomstolen inte har några möjligheter att sanktionera partier som använder otillbörlig reklam eller som överskrider den tillåtna summan att spendera på valkampanjer.

EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

10. Rätten till arbete och relaterade frågor

Guatemala har anslutit sig till Internationella arbetsorganisationens (ILO), åtta centrala konventioner gällande förenings- och förhandlingsfrihet, icke-diskriminering i arbetslivet samt förbud mot barn- och tvångsarbete, och har överfört dessa i nationell lag. Genomförandet av arbetslagstiftningen går trögt. De viktigaste orsakerna är arbetsministeriets och arbetsdomstolarnas bristande resurser samt fackföreningarnas svaga ställning (organiseringsgraden ligger på runt tre procent).

Det är vanligt att privata, statliga och kommunala arbetsgivare (främst inom maquila-industrin [ekonomiska frizoner] och jordbrukssektorn) genom hot, våld och avskedanden försöker förhindra fackföreningsaktiviteter. Majoriteten av arbetsgivarna inom jordbrukssektorn (där för 36 procent av arbetskraften finns) betalar långt under minimilönen. Dessa brott tas ofta upp av arbetsdomstolarna, men utdömda kompensationsåtgärder genomförs sällan, vilket i sin tur ligger till grund för en mängd ockupationer av mark, av jordbruksarbetare som avskedats och inte fått ersättning. Cirka 70 procent av arbetskraften är verksam inom den informella ekonomin, vilket gör officiella arbetslöshetssiffror irrelevanta. Minimilönen täcker enligt fackföreningarna inte kostnaden för basvarukorgen.

11. Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

Resurstilldelningen till hälsosektorn är en av de lägsta i världen (1,8 procent av BNP för 2007) och avsaknaden av strategiska hälsomål gör en förbättring på området osannolik på medellång sikt. Enligt en studie från Världsbanken saknar 59 procent av befolkningen tillgång till sjukvård, även om hälsoreformer inneburit viss ökad täckningsgrad. Ofta saknas kompetent personal och basmediciner på läkarstationer ute i landet. Elva procent av befolkningen har någon form av hälsoförsäkring, för urfolken är siffran endast fem procent.

Guatemala fortsätter att uppvisa oroande hälsoindikatorer generellt, med låg förväntad livslängd, hög barnadödlighet och fortsatt hög mödradödlighet. 54 procent av alla barn under fem år är undernärda, en av de högsta siffrorna i världen.

70 procent av befolkningen har tillgång till dricksvatten i hemmet och 85 procent till sanitära anläggningar. Nivåerna är betydligt lägre för landsbygdsbor och urfolken och har sjunkit ytterligare till följd av de översvämningar och jordskred som drabbade landet 2005. Frekvensen av malariasmittade är fortfarande hög. Under 2006 rapporterades 31 000 fall i Guatemala, vilket kan jämföras med 51 000 fall i hela Centralamerika. Alkoholism är den femte vanligaste dödsorsaken bland män. Andelen hiv-smittade personer ökar och nådde 0,9 procent under 2007. De mest drabbade grupperna är HBT-personer (homo-, bi- och transpersoner). Guatemala upplever, liksom stora delar av

världen, att allt fler kvinnor drabbas av hiv/aids. Regeringen har utarbetat en ambitiös plan för förebyggande av hiv/aids för åren 2006 till 2010, men genomförandet hämmas av att budgetmedel inte tillskjutits.

12. Rätten till utbildning

Konstitutionen föreskriver allmän och kostnadsfri sexårig skolutbildning för samtliga barn. Nivån på de statliga utgifterna till utbildningssektorn har ökat från 1,7 procent av BNP 1995 till 2,6 procent 2007, men är fortfarande bland de lägsta i Latinamerika. Enligt uppgifter från utbildningsministeriet 2007 har andelen som påbörjar undervisning (inskrivna) i primärskolan ökat från 64 till 91,7 procent mellan 1991 och 2006 (för urfolk är siffran 88,7 procent). 34,1 procent påbörjar sekundärundervisning (för urfolk är siffran 24,1 procent). Det genomsnittliga antalet skolår är 5,4 (3,8 bland urfolken), och analfabetismen bland 15- till 24-åringar är drygt 17 procent, fyra gånger högre än medeltalet i Latinamerika. Kvinnor som tillhör urfolken på landsbygden går i medeltal endast 1,2 år i skolan. Hälften av alla som börjar primärskolan hoppar av i förtid. Bland den fattiga delen av befolkningen har endast 8,5 procent avslutat sekundärskolan.

Skolavgifter, dyra skolböcker och uniformstvång bidrar till att många fattiga i praktiken utestängs från skolutbildning. Regeringen har satsat på tvåspråkig utbildning (spanska och ett mayaspråk) och denna omfattade 17,3 procent av skolorna i december 2007. Bristande resurser har dock lett till försämrad kvalitet på denna typ av undervisning. Flerspråkig undervisning erbjuds endast till och med tredje klass i grundskolan.

13. Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

Trots att Guatemala är ett medelinkomstland räknat i BNP per capita är fattigdomen utbredd. Andelen fattiga har de senaste åren sjunkit från 56 (2000) till 51 procent (2007) och andelen extremt fattiga har sjunkit från 21,5 procent (2005) till 15,2 procent (2007). Fattigdomsminskningen har inte varit lika stor för urfolk. Bland urfolk på landsbygden är 75 procent fattiga och av dessa är 27 procent extremt fattiga. Enligt GINI-skalan (statistiskt mått på ojämlik inkomstfördelning) är Guatemala ett av det mest ojämlika länderna i världen. Den rikaste tiondelen av befolkningen står för 48 procent av all inkomst i landet.

Ett av målen med fredsavtalen var att förbättra levnadsförhållandena för den fattiga delen av befolkningen, det vill säga främst för urfolken, kvinnor och barn. Den låga skattekvoten (drygt 10 procent av BNP) innebär dock att staten har högst begränsade möjligheter att garantera befolkningens grundläggande rättigheter. Andelen sociala utgifter av BNP har minskat sedan 2001 och är

bland de lägsta i Latinamerika. De fattigas ekonomiska utsatthet och prekära boendesituation tydliggjordes hösten 2005 då översvämningar och jordskred dödade runt 1 500 personer och förstörde majsskörden i stora delar av landets fattigaste regioner.

Med en övervägande andel av befolkningen bosatt på landsbygden och ett ojämnt fördelat ägande av odlingsbar mark (2,5 procent av befolkningen äger 65 procent av jorden) har jordfrågan blivit en av de mest explosiva samhällsfrågorna. Ett bristfälligt jordregister har medfört ett stort antal ägandetvister. 2005 antogs en lag som etablerar ramverket för en lantmäteriinstitution och dess verksamhet. Det återstår att se i vilken grad den kan bidra till en förbättrad situation för den fattiga landsbygdsbefolkningen.

OLIKA GRUPPERS ÅTNJUTANDE AV DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

14. Kvinnors rättigheter

I Guatemala råder ojämlikhet mellan könen. Landet ligger i botten av de latinamerikanska länderna på FN:s könsrelaterade utvecklingsindex. Enligt UNDP är 37 procent av kvinnorna analfabeter (i vissa regioner så många som åtta av tio) jämfört med 25 procent av männen. Kvinnors valdeltagande är lägre än männens, främst på grund av att många av dem saknar de ID-handlingar som krävs för röstregistrering. Under året har dock en ny myndighet för personregistrering och identitetskort installerats som kommer att inleda verksamheten 2008, vilket även kan få en positiv effekt på kvinnors valdeltagandet. Valen 2007 resulterade i att antalet kvinnliga kongressledamöter kommer att öka från 14 (8,6 %) till 19 (12%) av totalt 158, medan andelen kvinnliga borgmästare kommer att minska från åtta till sex, varav endast en mayakvinna. Av det totala antalet kandidater i valen 2007 var 12,6 procent kvinnor.

Mödradödligheten är bland de högsta i Latinamerika och 59 procent av alla födselar sker utan hjälp av medicinsk personal. Aborter är förbjudna förutom vid fara för moderns liv. En betydande andel av dödsfallen bland mödrar beror på illegala aborter. Sexuellt övergrepp finns inte som brottsrubricering i strafflagstiftningen. Ett viktigt framsteg under året är att den som har gjort sig skyldig till våldtäkt inte längre kan undgå straff genom att gifta sig med sitt offer. Handel med kvinnor och barn i prostitutionssyfte förekommer till, från och genom Guatemala, och poliser misstänks vara inblandade i flera fall. Lagar och skyddsåtgärder för denna grupp är svaga eller saknas helt.

Våld mot kvinnor i och utanför hemmet är ett utbrett fenomen.

Ombudsmannen för mänskliga rättigheter mottog 1 225 anmälningar för våld i

hemmet under det första halvåret 2007, en ökning med drygt tre procent jämfört med motsvarande period året innan. Enligt polismyndigheten rapporterades 225 sexualbrott under det första halvåret 2007, en ökning med 45 procent jämfört med samma period föregående år. Mörkertalet är dock troligen mycket stort. Ett lagförslag om våld mot kvinnor är under behandling i kongressen.

Mord på kvinnor på landsbygden har fått stor uppmärksamhet de senaste åren. Andelen mördade kvinnor i förhållande till det totala antalet mord har de senaste åren legat kring tio procent, vilket är låga siffror internationellt sett. Enligt polisens uppgifter mördades 603 kvinnor under 2006 - en ökning med 57 procent jämfört med 2003 - och 489 kvinnor rapporteras ha blivit mördade under perioden januari till november 2007. Mördade kvinnors kroppar uppvisar oftare spår av grövre våld än mäns. En stor del av mordena tycks enligt ombudsmannen för mänskliga rättigheter vara kopplade till brottsligheten i ungdomsgäng. Vissa kroppar uppvisar spår av mycket grov könsrelaterad misshandel. Denna typ av mord, som karaktäriseras som *femicidios*, har ökat de senaste åren. Ett lagförslag att införa *femicidios* som brottskategori är under behandling i kongressen.

Kvinnorörelsen har vuxit sig starkare sedan fredsavtalens underskrivande. Inom regeringen har en plattform för jämställdhetsarbete skapats på initiativ från presidentens sekretariat för kvinnofrågor (SEPREM). Tilldelade statliga resurser för främjande av kvinnors rättigheter är symboliska. SEPREMs framtid efter regeringstillträdet i januari 2008 är oviss. Enligt ett förslag kan kvinnofrågor komma att integreras i ett nybildat ministerium för familjefrågor, vilket många befarar kommer att försvaga regeringens arbete med jämställdhetsfrågor.

15. Barnets rättigheter

Barn utgör 50 procent av befolkningen och tillhör en av de mest utsatta grupperna i samhället. UNICEF (FN:s barnfond) uppskattar att två tredjedelar av alla guatemalanska barn lever i fattigdom. Fattigdomen har ökat andelen barnarbetare och enligt UNICEF arbetar 20 procent av alla barn mellan 7-14 år regelbundet. Kronisk undernäring hos barn under fem år ökade från 46,4 procent år 2000 till 49,3 procent 2006 (68 procent bland urfolken), en av de högsta nivåerna i världen. Många barn dör varje år av sjukdomar som kan behandlas, såsom diarré och lunginflammation, vilket visar på bristande tillgång till vård och mediciner.

Våld mot barn och ungdomar är den femte vanligaste dödsorsaken inom åldersgruppen och har ökat stadigt de senaste åren fram till år 2006. Under 2006 mördades 461 barn och ungdomar, jämfört med 412 för 2005, vilket är de

högsta siffrorna i Latinamerika. Mellan januari och oktober 2007 mördades 346 barn och ungdomar, vilket innebär en ökning jämfört med föregående år. Av de mördade är omkring 20 procent flickor. Våld mot barn i hemmet är ett allvarligt problem och under 2005 mottog justitiekanslern 1 035 klagomål rörande barnmisshandel. Mörkertalen är förmodligen stora och få fall resulterar i fällande domar. Våldet mot landets cirka 8 000 gatubarn har ökat de senaste åren. Omkring 35 000 barn och ungdomar uppskattas tillhöra kriminella ungdomsgäng. Försvinnanden och kidnappningar av barn och ungdomar har ökat de senaste åren. Ombudsmannen för mänskliga rättigheter rapporterar 644 fall under 2006 och 230 fall under de fem första månaderna 2007, varav omkring 75 procent i åldersgruppen tolv till sjutton år. Det förekommer anmälningar om att polisen är delaktig i mord och försvinnanden av gatubarn och medlemmar av ungdomsgäng, så kallad social rensning.

Barnrättsorganisationer misstänker att sexuellt våld och incest mot barn är vanligt förekommande i Guatemala, men statistiskt underlag saknas. Ombudsmannen för mänskliga rättigheter rapporterar 220 anmälningar av sexualbrott riktade mot minderåriga under 2006. Barnprostitutionen är betydande, men omfattas inte av landets strafflagstiftning. Antalet prostituerade barn anses vara 2 000 bara i huvudstaden. Påtvingade giftermål bland minderåriga förekommer. Många barn försöker varje år ensamma ta sig in illegalt i USA och utsätter sig då för betydande risker. 2005 antogs en nationell politik för barn- och ungdomsfrågor som drivs av en självständig kommission, vilket anses vara ett steg framåt.

Guatemala är det land i världen i vilket flest adoptioner genomförs per capita (ett av 100 barn adopteras). De internationella adoptionerna har ökat kraftigt och 2007 genomfördes omkring 5 000 adoptioner, nästan samtliga till USA. En adoption kan kosta adoptivföräldrarna upp till 40 000 US dollar och enligt beräkningar ligger kommersiella intressen bakom 97 procent av adoptionerna. Misstankar finns om kopplingar till den organiserade brottsligheten, som i sin tur har kopplingar in i statsapparaten. Det förekommer att barn kidnappas för att adopteras bort. I Guatemala tillåts adoptioner av barn genom ett enkelt notarieförfarande, det vill säga utan inblandning av domstol, vilket strider mot 1993 års Haag-konvention om adoptioner. I maj 2007 ratificerade Guatemala Haag-konventionen, vilken trädde i kraft från den 31 december 2007, trots hårt motstånd från vissa ledamöter i kongressen. Den nationella lag som ska reglera genomförandet av konventionen, bland annat skapandet av den nya självständiga myndighet som ska administrera adoptionsförfarandet, godkändes av kongressen i december 2007. Under 2006 anslöt sig USA till Haag-konventionen som träder i kraft i landet i april 2008, vilket sannolikt kommer att minska antalet notariebeslutade adoptioner i Guatemala.

En självständig myndighet för barnets rättigheter instiftades 2005, men framgångarna har uteblivit, främst på grund av avsaknad av budget. Under året har en ny uppförandekod gällande sexuellt utnyttjande av barn antagits av kongressen.

16. Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Även om konstitutionen stipulerar respekt för urfolkens rättigheter och traditioner erkänner den inte Guatemala som en mångkulturell, multietnisk och flerspråkig nation. Det råder en strukturell diskriminering och marginalisering av urfolken. FN:s speciella rapportör för urfolkens rättigheter har betecknat Guatemala som ett land där ett apartheidsystem i praktiken råder. Enligt den senaste folkräkningen utgör urfolken drygt 40 procent av landets befolkning, medan de utgör nästan 60 procent av de fattiga och över 70 procent av de extremt fattiga. Kommissionen för uppklärande av historiska fakta kom fram till att 83 procent av alla offer för övergrepp under den interna väpnade konflikten tillhörde urfolken. Diskriminering mot urfolken blir endast i begränsad utsträckning föremål för anmälningar. Under 2006 mottogs 63 anmälningar och siffrorna för 2007 ser ut att hamna på en liknande nivå. Enskilda organisationer har uttryckt frustration över att anmälningar sällan leder till rättegång och att både åklagare och domare saknar kunskap om och erfarenhet av diskrimineringsfall.

Tillgången till arbete, social service, hälsovård, utbildning, vatten och sanitet är i genomsnitt avsevärt sämre för urfolken än för befolkningen i övrigt. Som resultat har denna grupp enligt UNDP i genomsnitt 13 år kortare livslängd än den övriga befolkningen. För utbildning, se punkt 12. Urfolken är också underrepresenterade i de högre politiska institutionerna, den juridiska sektorn och inom statsförvaltningen. I parlamentet utgör gruppen endast 7,6 procent av ledamöterna och en av 13 ministrar. Valen 2007 medför att andelen urfolk i kongressen kommer att öka till 9,5 procent (15 av 158). När det gäller landets borgmästare ökar urfolkens representation och kommer att vara drygt 30 procent. Människorättsaktivisten, nobelpristagaren och mayakvinnan Rigoberta Menchú har utnämnts till guatemalanska regeringens goodwillambassadör för genomförandet av fredsavtalen. Menchú ställde även upp som presidentkandidat i valen 2007. Hon var den första mayakvinna från landsbygden som någonsin kandiderat till presidentposten. I november 2006 publicerade vicepresidentkansliet en undersökning som visar att rasismens samhällskostnad år 2003 uppgick till 855 miljoner US dollar (tre procent av BNP).

Fredsavtalet om urfolkens rättigheter är det som i minst utsträckning har genomförts. Vissa framsteg har gjorts, såsom antagandet av en lag som

straffbelägger olika typer av diskriminering, däribland mot urfolken. 2005 dömdes för första gången flera personer i en uppmärksammat rättegång för rasdiskriminering. Genomförandet av lagen om urfolkens rätt att använda sitt eget språk i kontakt med lokala myndigheter går trögt. Bland annat råder stor brist på tolkar för den tiondel av befolkningen som inte talar spanska. Statliga resurser för att bekämpa etnisk diskriminering är fortsatt för små för att kunna ha någon positiv påverkan på den rådande situationen. Under år 2006 tillsatte presidenten en kommission för att bekämpa diskriminering och rasism emot urfolken, samt upprättade en enhet inom presidentens människorättskommission, för skydd av urfolkskvinnors rättigheter.

Guatemalas konstitution, liksom den av landet ratificerade ILO-konventionen 169 erkänner urfolks egna rättssystem. Likväl är det fortfarande ett omtvistat ämne i den allmänna debatten i landet. Författningens föreskrifter om mayabefolkningens rättigheter att tillämpa sin egen sedvanerätt respekteras endast i begränsad utsträckning och kunskapen om denna är bristfällig. Det pågår omkring 200 markkonflikter i landet, där ofta urfolken befinner sig i konfliktens centrum. Enligt Amnesty International har 80 fall av tvångsflyttning skett sedan 2001, varav många resulterat i allvarliga kränkningar av de mänskliga rättigheterna, inklusive mord. ILO-konventionens bestämmelser om rådfrågande konsultationer med befolkningen fungerar inte tillfredsställande i Guatemala, vilket skapat missnöje och konfrontationer i samband med bland annat byggande av vattenkraftverk och gruvverksamhet. ILO har lämnat en formell rekommendation till Guatemala att skapa en mekanism för konsultationer med befolkningen.

17. Diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet

Guatemalas konstitution tillerkänner alla personer lika rättigheter och sexuell umgänge mellan personer av samma kön är inte förbjudet i lag. Den guatemalanska civilrättslagstiftningen tillerkänner dock inte homo-, bi- och transpersoner (HBT) lika rättigheter som heterosexuella, bland annat eftersom lagen inte erkänner äktenskap eller partnerskap mellan samkönade par. Under 2007 har det förekommit fall där transpersoner har vägrats att ansöka om identitetskort. Fördomar och trakasserier mot HBT-personer i det *machismo*-dominerade (manlighetsideal) guatemalanska samhället är utbredda och diskriminering förekommer ofta i vardagslivet. HBT-personer blir ofta utstötta av sin familj, uteslutna ur skolsystemet och har ofta stora svårigheter att hitta arbete. Den värst drabbade gruppen är transpersoner. Trakasserier mot anställda vid organisationer som arbetar med HBT-frågor är fortsatt vanliga i landet.

Enligt organisationen OASIS - den enda i Guatemala som arbetar mot diskriminering på grund av sexuell läggning och könsidentitet utifrån ett

människorättsperspektiv - har hatbrott som tar sig uttryck i bland annat våldsdåd och mord, ökat markant de senaste åren. Organisationen utsätts regelbundet för hot och trakasserier. I december 2005 blev en medarbetare mördad och en annan allvarligt skadad vid en väpnad attack som utfördes av fyra poliser utanför organisationens kontor. Officiell statistik för hatbrott mot HBT-personer finns inte att tillgå i landet. Mörkertalen när det gäller hatbrott riktade mot HBT-personer är sannolikt mycket omfattande. Under perioden januari till november 2007 rapporterade OASIS 17 hatrelaterade mord på HBT-personer, jämfört med nio under 2006. Det blir allt vanligare att morderna är särskilt grymma och uppvisar tecken på sexuell skändning. Trakasserier och misshandel av HBT-personer på landets polisstationer och fängelser är vanligt förekommande.

18 Flyktingars rättigheter

Guatemala har anslutit sig till 1951 års konvention om flyktingars rättsliga ställning och har vidtagit åtgärder för att uppfylla sina åtaganden. Guatemala tar emot få flyktingar. De största grupperna kommer från El Salvador och Nicaragua. Den nuvarande regeringen har utfärdat ett särskilt ID-kort för flyktingar och har förbättrat gruppens tillgång till social service. Illegala migranter, inklusive möjliga offer för människohandel, skickas som regel tillbaka till sitt hemland utan möjlighet till skydd i Guatemala. För migranter som riskerar förföljelse i sitt hemland finns det dock möjlighet att få flyktingsstatus. Under året beslutade kongressen att skapa ett nationellt råd för frågor relaterade till migration.

19. Funktionshindrades rättigheter

Guatemala har antagit en lagstiftning för att förbättra situationen för landets runt 1,4 miljoner funktionshindrade, vilken bland annat innehåller förbud mot diskriminering och krav på tillträde till offentliga byggnader. Någon förordning för att tillämpa denna har dock inte utfärdats. Avsaknad av en integrerad statlig politik på området och otillräcklig tilldelning av resurser innebär att funktionshindrades tillträde till utbildning, social service med mera är fortsatt begränsad. Cirka 50 procent av landets funktionshindrade är analfabeter, långt fler än det nationella genomsnittet. Enligt fredsavtalen ska åtgärder genomföras för att förbättra villkoren för landets cirka 5 000 krigsinvalida men få konkreta framsteg har gjorts. År 2005 åtog sig regeringen att börja tillämpa ovannämnda lagstiftning och ett lagförslag om lika rätt till arbete för funktionshindrade ligger i kongressen. Den nationella budgeten för år 2008 kommer att innebära en anslagsminskning med omkring 25 procentenheter till det nationella rådet för funktionshindrades rättigheter, som är det delvis statliga organ som arbetar för dessa gruppers rättigheter.

ÖVRIGT

20. Frivilligorganisationers arbete för mänskliga rättigheter

I Guatemala verkar ett stort antal enskilda människorättsorganisationer. Organisationerna kan bedriva sin verksamhet utan inblandning från statliga myndigheter. Relationen mellan nuvarande regering och organisationerna har förbättrats och samarbetet ökat. Deras arbetsituation har dock försämrats betydligt under senare år i och med ökade hot och attacker. En stor del av dessa trakasserier uppskattas komma från de parallella maktstrukturer som har något att förlora på en förbättrad situation för de mänskliga rättigheterna i landet, det vill säga främst strukturer med kopplingar till landets militär och polis.

Till de internationellt mest kända organisationerna hör ärkebiskopsämbetets avdelning för mänskliga rättigheter (ODHAG), stiftelsen Myrna Mack, CALDH och Rigoberta Menchú-stiftelsen. Bland människorättsorganisationer med inriktning på särskilda grupper i samhället kan nämnas CONAVIGUA (för kvinnor som blivit änkor på grund av det politiska våldet) GAM (ursprungligen för anhöriga till försvunna) samt Defensoría Maya (som bevakar urfolkens rättigheter). Människorättsorganisationerna har bildat en nationell rörelse för mänskliga rättigheter. Flera av dessa organisationer får stöd från Sverige via svenska enskilda organisationer eller från FN-systemet.

21. Internationella och svenska insatser på området mänskliga rättigheter

2005 upprättade FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter ett kontor i landet. Kontorets mandat går ut på att ge tekniskt stöd och råd till relevanta statliga instanser och det civila samhället gällande respekt för och upprätthållande av mänskliga rättigheter. Flera bilaterala biståndsgivare, EU-kommissionen och utvecklingsbankerna bedriver verksamhet för att öka respekten för de mänskliga rättigheterna. Under 2007 etablerades FN-kommissionen mot straffrihet i Guatemala, CICIG, vars mandat är att assistera det guatemalanska rättsystemet i utredningar om den organiserade brottsligheten och dess förgreningar i staten för att minska straffriheten i landet, se punkt 7.

Inom det svenska biståndet utgör mänskliga rättigheter en nyckelsektor. Insatser pågår bland annat för stöd till FN:s högkommissarie, ombudsmannen för urfolkens kvinnor, barns rättigheter via UNICEF, sekretariatet för kvinnofrågor, människorättsombudsmannens arbete med att systematisera polisarkiven för att underlätta undersökningar om övergrepp under den interna

konflikten, samt till ett program för bättre tillgång till rättssystemet. Sverige har stött etablerandet av CICIG under 2007 och planerar ett mer omfattande stöd till kommissionen under 2008-2009. Sverige finansierade också under 2007 en uppmärksammas studie som belyste rättssektorns oförmåga att utreda de grävsta brotten såsom mord. Ett relativt omfattande stöd går dessutom genom svenska enskilda organisationer.